
РЕЦЕНЗИИ

ЕВГЕНИ ЙОЧЕВ. В СЛУЖБА НА БЪЛГАРСКОТО ПРАВОСЪДИЕ И НА АДВОКАТУРАТА. ИСТОРИЯ НА СЪЮЗА НА БЪЛГАРСКИТЕ АДВОКАТИ (1920–1944)*

*Любомир Огнянов***

След издадената в края на 2019 г. монография „Несменяемост на съдиите и прокурорите (1879–1944)“ доц. д. и. н. Евгени Йочев представя на правната и историческата общност ново изследване – „История на Съюза на българските адвокати (1920–1944)“. Това е първият научен труд в съвременната историко-правна литература, посветен на историята и дейността на професионалната организация на българските адвокати в периода от нейното основаване до политическата промяна на 9 септември 1944 година. Научен редактор на монографията е адвокат Даниела Доковска.

Книгата е написана на основата на богата изворова база – архивни материали от 15 фонда на Централния държавен архив, публикувани документи и документални сборници, стенографски дневници на Народното събрание, периодичен печат, статистически източници, дневници и спомени. Впечатляваща е и използваната литература, която включва всички основни заглавия по темата.

Структурата на работата е съобразена с проблемно-хронологическия метод на изложение. Съдържанието обхваща пет глави – една за основаването на Съюза на българските адвокати и

* Център за обучение на адвокати „Кръстю Цончев“, 2020, 450 с. Изданието е подготвено за печат и отпечатано от издателство „Сибир“.

** Професор, доктор на историческите науки.

четири за дейността на съюза по време на управленията на БЗНС (1920–1923), Демократическия сговор (1923–1931), Народния блок (1931–1934) и безпартийните правителства (1934–1944).

Началното изложение на книгата е посветено на състоянието на българската адвокатура в края на Първата световна война. Авторът подчертава, че по различни причини към адвокатското съсловие е формирано негативно отношение в обществото, което се подхранва и от правосъдната политика на коалиционното правителство на Александър Стамболийски, съставено от представители на БЗНС, Народната партия и Прогресивнолибералната партия (6.10.1919–21.04.1920 г.). Това правителство си поставя за цел да създаде „евтино и леснодостъпно правосъдие“ чрез вкарване на „народен елемент“ в него и намаляване на участието на адвокатите.

Самостоятелното правителство на БЗНС (21.05.1920–9.06.1923 г.) провежда още по-ярко изразена политика на ограничаване на независимостта на съдебната власт и на адвокатската защита. Според Е. Йочев именно посегателството на земеделския кабинет върху адвокатската защита и независимата по конституция съдебна власт, както и някои обективни икономически и социални последици от войната способстват за възникването и осъществяването на идеята за организиране и обединяване на адвокатите в свой професионален съюз, който да поеме не само защитата на техните интереси, но и на правосъдието в страната.

Авторът сочи, че призивът за създаване на професионална организация на адвокатите идва от Плевенската адвокатска колегия на 25 септември 1920 г., но инициативата е подета и реализирана от софийските адвокати.

Учредителното събрание на Съюза на българските адвокати (СБА) е проведено на 27 и 28 ноември 1920 г. в една от залите на Софийския окръжен съд. В него участват 78 делегати – 20 от София, по 10 от Пловдив и Русе и 38 от други градове на страната. На събранието са приети устав и платформа на организацията и е избран управителен съвет с председател проф. Владимир Моллов. Учредителното събрание приема и резолюция, в която се протестира против нарушенията на независимостта на съдебната власт и ограниченията на адвокатската защита.

В края на първа глава Е. Йочев прави няколко важни обобщаващи извода:

1) учредяването на СБА е естествен и неизбежен резултат на бурния процес на осъзнаване на необходимостта от защита на интересите и достойнството на адвокатската професия и на правосъдието като основа на държавността;

2) СБА възниква и се развива като политически неутрална професионална организация независимо от факта, че до средата на 30-те години в него не членуват левите адвокати – комунисти, социалдемократи и земеделци;

3) въпреки идейните разногласия и различната партийна принадлежност на членовете му СБА успява до края на съществуването си да съхрани своята цялост и организационното си единство и да води с успех борбата за право и законност, за защита на интересите на адвокатурата;

4) с основаването си СБА дава силен тласък на сътрудничеството и единодействието със Съюза/Сдружението на българските съдии и на тяхната съвместна борба за защита на независимостта на съдебната власт.

Във втора глава авторът отново се връща към правосъдната политика на самостоятелното правителство на БЗНС. В тази част на труда той подлага на задълбочен научен анализ „антиадвокатското“ законодателство на земеделското правителство, което намира израз във всички закони, свързани с промените в съдебната система. С тях се обособява категория „държавни адвокати“ (със статут на държавни чиновници), премахва се или се ограничава адвокатската защита пред различни съдилища, въвежда се забрана на общинските и окръжните съветници и на народните представители да упражняват адвокатската професия по време на мандата си, внасят се редица ограничения за даване на адвокатските звания, упражнява се постоянна цензура над печатния орган на СБА „Адвокатски преглед“ и др. Затова Второто общо годишно събрание на съюза (6–7 юли 1922 г.) протестира остро срещу тези ограничения за адвокатите и грубото потъпкване на свободата на словото и решава да не се предоставя адвокатска защита на активни представители и на сътрудници на земеделската власт.

Особен интерес предизвиква и текстът, който се отнася до сътрудничеството и единоедействието на СБА със Съюза на българските съдии по време на управлението на БЗНС. И двете организации обединяват усилията си в борбата срещу посегателствата върху съдебната система и срещу подронването на авторитета на адвокатите, съдиите и прокурорите. В това отношение СБА последователно отстоява запазването на принципа за несменяемост на съдиите и за разпространяването на този принцип и върху прокурорите. Много остра е реакцията на адвокатския съюз, когато земеделското правителство предприема уволнения и премествания на съдии от различните нива на съдебните органи. От своя страна Съюзът на българските съдии (СБС) се обявява за възстановяване на адвокатската защита пред всички съдилища.

На организационното състояние на СБА през първите години от неговото съществуване е отделено подобаващо място в книгата. Като важни събития в живота на съюза авторът очертава работата на Първото (1 юли 1921 г.) и Второто общо годишно събрание на организацията (6–7 юли 1922 г.), както и превръщането на „Адвокатски преглед“ в своеобразен организационен и агитационен център на съюза. Председател на УС на СБА от 1921 до 1928 г., т.е. 6 мандата, е Георги Згурев.

Балансирана оценка в третата глава на книгата е дадена на правосъдната политика на правителствата на Демократическия сговор. По време на управлението на тази политическа формация е приет Законът за защита на държавата (1924). След атентата в катедралата „Света Неделя“ (1925) в страната започва жесток терор. УС на СБА обаче изразява готовност за взаимно сътрудничество с Министерството на правосъдието. Плод на това сътрудничество е приемането на Закона за възстановяване на адвокатската защита пред съдилищата (26 януари 1924 г.) и на нов Закон за адвокатите (1 юли 1925 г.). Това е безспорен успех на Съюза на българските адвокати, тъй като тези закони поставят ново начало в развитието на адвокатурата като „ценен и достоен сътрудник на правосъдието и съдебното дело“.

Броят на съюзните членове през 1929 г. достига 1336 души от общо 2630 адвокати. В същото време „Адвокатски преглед“ има над 1200 редовни абонати. Председател на УС на СБА през

1928–1931 г. е известният български политик и държавник Александър Малинов.

Евгени Йочев привежда убедителни примери, които показват, че от началото на 1924 г. сътрудничеството и солидарността между СБА и СБС навлизат в качествено нов етап, който се характеризира с практическа реализация на различни форми и инициативи. И двата съюза обсъждат проблемите за състоянието на правосъдието, целите на законодателството, материалното положение на адвокати, съдии и прокурори, общите си професионални интереси. Дискутират се и идеите за свикване на съвместни конгреси на двата съюза и за изграждане на общ Дом на българските правници. В резултат на тази съвместна дейност на 6 и 7 май 1926 г. в София се провежда Третият събор на правниците, а на 30 април 1927 г. – общо събрание на СБА и СБС. С обединени усилия на двата съюза и на Министерството на правосъдието през 1926 г. е приет Закон за построяване сгради за съдебните места в Царството, с който се поставя началото на дългосрочна програма за изграждане на съдебни палати и за създаване на нормални условия за работа на правораздавателните органи.

Много обстойно в книгата на Е. Йочев е представена и международната дейност на съюза. Авторът изследва подробно процеса на установяване на двустранни връзки и отношения със сродни организации от Франция, Румъния, Сърбия, Чехословакия, Унгария, Полша, Белгия, Люксембург и други страни от Европа. Той поддържа тезата, че СБА е инициатор за образуването на Международния съюз на адвокатите (МСА), чиито основни цели са установяване на международна адвокатска солидарност и изграждане на справедлив международен правов ред. На Учредителния конгрес на МСА (Париж, 21 май 1928 г.) български делегат е Любен Данаилов. На Втория конгрес на тази международна организация (Париж, 27–29 януари 1930 г.) председателят на УС на СБА Ал. Малинов е избран единодушно за подпредседател на МСА.

Отношенията на СБА с правителствата на Народния блок Евгени Йочев определя като сложни и противоречиви. Съюзът не одобрява кадровите промени в съдебната система и редица законодателни актове, приети от 23-тото ОНС. През тези години се

обмислят и решават въпросите за изграждане на почивна станция на съюза в курорта Свети Константин край Варна и за учредяване на фонд „Взаимопомощ“, който започва да функционира от 1 септември 1931 г. Съвместно със Съюза на българските съдии се създава обща библиотека в Дома на българските правници и се организират беседи по правни и правосъдни теми.

След преврата на 19 май 1934 г. дейността на СБА се развива в нови насоки, които авторът определя така: защита на професионалните и материалните интереси на адвокатурата и възстановяване на правовия ред в страната. СБА се обявява против съдебната реформа на правителството на Кимон Георгиев (19.05.1934–22.01.1935 г.), което приема нови наредби-законали за устройството на съдилищата, за административното правосъдие и за общинските съдилища. Освен това прави радикални изменения и допълнения в законите за гражданското и углавното съдопроизводство и в Закона за адвокатите. С тях се формира нова система от съдебни учреждения съобразно новото административно-териториално деление на страната на области, околии и общини, премахва се втората инстанция по наказателните дела, възлагат се съдебни функции на селските общини, допуска се възможност за заемане на съдийска длъжност от адвокати и т.н.

Тази система на законодателстване с наредби-законали се запазва и при следващите правителства на Пенчо Златев (22.01.–21.04.1935 г.), Андрей Тошев (21.04.–22.11.1935 г.) и Георги Кьосеиванов (22.11.1935–14.11.1938 г.).

Със съвместните усилия на УС на СБА и на министъра на правосъдието Димитър Пешев на 27 януари 1936 г. е приета Наредба-закон за допълнение на Закона за адвокатите, с която най-сетне се решава въпросът за учредяване на Спестовна каса за взаимноосигуряване на адвокатите. В допълнението на закона се постановява, че взаимноосигуряването е задължително и вноските се заплащат лично от адвокатите. Съответните суми се изплащат от спестовната каса в случаи на инвалидност и старост на адвокатите или на семействата им – в случаи на смърт.

Много усилия полага УС на СБА и за изменения в Закона за устройството на съдилищата (от 1941 г.). Едва през 1943 г. се сти-

га до такива промени в него, които утвърждават принципа на несменяемост не само на съдиите, но и на прокурорите.

Убедителни са и текстовете в книгата, в които се разкрива борбата на СБА в защита на Конституцията и на парламентаризма по време на безпартийните режими. Съюзът приветства възстановяването на дейността на Народното събрание през 1938 г., но се противопоставя категорично на антиеврейското законодателство на 25-ото ОНС и в частност на Закона за защита на нацията, приет в края на 1940 г. и обнародван в началото на 1941 година.

Напълно приемливи са и оценките на автора относно нарушаването на политическия неутралитет на СБА след присъединяването на България към Тристранния пакт. Съюзът смята, че участието на България във войната е оправдано от гледна точка на националния идеал – обединението на българските земи. Затова посреща възторжено връщането на Южна Добруджа през 1940 г. и присъединяването на Източна Македония, Беломорска Тракия и Западните покрайнини към България през 1941 година. А през 1943 г. изразява своята дълбока скръб по повод на смъртта на цар Борис III, ползващ се с името на „обединител“ на българския народ.

През десетилетието 1934–1944 г. численият състав на съюза намалява независимо от провежданите агитационни седмици и месеци. Като основна причина за това се сочат тежкото материално положение на адвокатското съсловие и слабото взаимодействие между Управителния съвет и клоновете на съюза в провинцията. От 1940 до 1944 г. поради правителствени забрани не се провеждат и общи годишни събрания на организацията. В изпълнение на антиеврейското законодателство на 5 април 1943 г. проф. д-р Йосиф Фаденхехт е освободен от длъжността председател на УС на СБА, заемана от него от 1931 г., и начело на съюза застава Симеон Петков.

За международните връзки на СБА през тези 10 години Евгени Йочев отбелязва различните срещи на български и югославски правници, контактите с юридически организации и институции в Полша и Унгария, активните отношения с герман-

ските правници и участието му в работата на Международния съюз на адвокатите.

Изследването на доц. д. и. н. Евгени Йочев е ценен принос в нашата правно-историческа книжнина. То разкрива богатата разностранна дейност преди 9.09.1944 г. на една от основните организации на юристите в България, която заема достойно място в обществения живот на страната. При това задълбочено е проучена не само дейността на централните органи на съюза, но и на неговите клонове в страната.

Ценни са и приложенията в края на книгата, които дават допълнителна информация за съставите на УС на СБА от 1920 до 1943 г., за образуването на клонове на съюза в страната и за позицията на ръководството на съюза по законопроекта за защита на нацията от 1940 година.

Няма съмнение, че новият монографичен труд на Евгени Йочев ще бъде посрещнат с интерес както от нашата правна и историческа общност, така и от по-широки кръгове на българската общественост.